

KUTADGU BİLİĞ'İN SÖZVARLIĞI VE ADAKŞU "BİRLİKTE, BERABER, YANYANA" ÜZERİNE

Mehmet ÖLMEZ*

Özet

Kutadgu Bilig 3000'e yakın sözcük çeşidiyle İslamiyet sonrası Türkçesinin ilk ve en zengin edebî eserlerindendir. Bu zengin sözcüğünün 600'e yakını Arapça ve Farsça kökenlidir. Sanskrit, Soğd ve Çin kökenli sözcüklerin sayısı ise Buddhist Uyğur metinlerine göre çok az olup sayıları 100'ü geçmez. *Kutadgu Bilig*'in dizin cildi ve bundan sonra yayımlanan konuyla ilgili düzelti, tamamlama yazıları, İngilizce çeviride yer verilen düzeltiler listesi, *Kutadgu Bilig*'i daha iyi anlamamız için çok yararlı olmuştur. *Kutadgu Bilig* içerisinde kökenine bugüne değin yer verilmeyen sözcükler vardır, bunlardan birisi de *adakşu*'dur. Burada *adakşu* ve Eski Uyğurca dengi *adkaşu* ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kutadgu Bilig, Karahanlıca Türkçesi, Yusuf Has Hacıb, Kutadgu Bilig'in söz varlığı.

ON THE VOCABULARY OF KUTADGU BILIG AND ADAKŞU "TOGETHER, SIDE BY SIDE"

Abstract

Kutadgu Bilig is one of the earliest and richest literary Works with nearly 3000 words. However, nearly 600 words of its vocabulary are based on Arabic and Persian. The number of words which are originated Sanskrit, Soğd and Chinese is less than 100 and this ratio is quite few in compare with Buddhist Uyghur texts.

The Index of *Kutadgu Bilig* and publications related with subject such as corrections, completions, list of corrections of the English translation which are published after Index were very useful to understand *Kutadgu Bilig*. In *Kutadgu Bilig* there are some words whose origins were not mentioned yet and one of these words is *Adakşu*. In this paper only *Adakşu* and its equal *Adkaşu* in Old Uyghur will be a matter of consideration.

Key Words: Kutadgu Bilig, Qarakhanid Turkic, Yusuf Khas Hajib, vocabulary of Kutadgu Bilig.

* Yıldız Teknik Üniversitesi

1. Dönemi içerisinde Kutadgu Bilig'in Sözcüklüğü

Kutadgu Bilig 3000'e yakın sözcük çeşidiyle İslamiyet sonrası Türkçesini ilk ve en zengin edebî eserlerindedir. KB'yi izleyen ilk dönem İslamî eserlerde yalnızca *Kıyasü'l-Enbiya* sözcüklüğü açısından KB'e yaklaşabilmektedir. Bu zengin sözcüklüğünün 600'e yakını Karahanlılar için yeni olan kültür çevresinden, İslamî kültür çevresinden gelen sözcüklüdür. Bunlardan 400'e yakını Arapça, 120'nin üzerinde bir bölüm de Farsça kökenlidir. Buraya birleşik şekilleri de katmak gerekir (*şarâb-dâv* vb.). Tabii Arapça sözcüklerin doğrudan değil de esasen Farsça üzerinden Türkçeye Türk dillerine girdiğini unutmamak gerekir.¹

2. Kutadgu Bilig'de Karşılaşılan Öteki Diller

Kutadgu Bilig'in söz hazinesi içerisinde Türkçe, Arapça ve Farsadan başka Buddhist Uygurların dilinde sayıları, oranları bir hayli yüksek olan, toplamı bir kaç bini geçen Çince, Sanskrit ve Soğdca sözcükler de görürüz. Ancak bunların toplamı İslamî kültür çevresine ait olan *Kutadgu Bilig*'de 100'ü geçmez. Bunlardan Sanskrit ve Soğd sözcüklerin toplamı da yine 15'i geçmez:

Sanskrit sözcükler genelde tıpla ilgilidir:

çurnı : (<< Skr. *cūrṇa*) müşhil ilacı. Harfiyen anlamı "toz, toz-toprak, pudra, çok ince toz" olan sözcüğün "tıbbî bir toz, tıpta kullanılan" toz anlamları da vardır:²

1064. *kerek kat şelişe kerek tiryāk ēt*

kerek maṭṛidus kat ya çurnı ögīt

2887. *kamuğ türlüg otlar idişçi tutar*

*güvāriş ya ma'cūn ya çurnı katar*³

erdini : (<< Skr. *ratna*) mücevher. Buddhist Uygur metinlerinde çok sık karşılaşılan ve dinî bir terim özelliği taşıyan sözcük KB'de yalnızca esas anlamıyla, "değerli bir taş anlamıyla" görülür:⁴

3840. *kopa keldi örlep sata kalkam*

ajun menzi boldı ürünj erdini

1 Bu konu *Orient Institute-Istanbul* da, 19-20 Kasım 2004 tarihlerinde düzenlenen *Workshop on Turkish Dialects* adlı toplantıda öteki konuşmacılar ve tarafından özellikle vurgulanmıştır. Aynı görüş *Kutadgu Bilig* toplantısında Semih Tezcan'ca bir kez daha vurgulandı.

2 "Staub; Pulver, Puder": *Sanskrit-Wörterbuch der buddhistischen Texte aus den Turfan-Funden*, Band II k-dh: 261 a; "1. feinkörnig, aromatisches oder medizinisches Pulver; Staub; Mehl; 2. Kalk": *Sanskrit-Deutsch / Deutsch-Sanskrit Wörterbuch*: 159 a; DTS'de *çurnı* için (157 a) yer verilen örneklere BT VIII'de ve TT VIII ile Brahmi harfli metinlerde yer alan örnekleri de eklemek gerekir: BT VIII *agat avşat ot çurnı* "Pflanzen-Pulvern aus *agat*" örneğinde de "ot; ilaç" anlamındaki *ot* ile beraber görülür, *agat* (<< Skr. *Agada*) "panzehir, ilaç, hayat iksiri" için bak UigWb s. 62-63; Brahmi harfli metinler için D. Maue, Katalog-Nr. 47 A 2.

3 *Kutadgu Bilig* metni ve dizini için, Mustafa S. Kaçalın'ın Reşid Rahmeti Arat yayımı ile çeşitli düzeltilere göre hazırlanmış olduğu elektronik nüsha kullanılmıştır.

4 "a gift, present, goods, wealth, riches; a jewel, gem, treasure, precious stone (the nine jewel are pearl, ruby, topaz, diamond, emerald, lapis lazuli, coral, sapphire, Gomedā; hence *ratna* is a name for the number 9; but accord to some 14); anything valuable or best of its kind (e. g. *putra-r*, an excellent son); a magnet, loadstone (cf. *man*); water; = *ranā-havis*; name of a man" MW 864 b, DTS 176 b.

matırdus : (<< ?) bir ilaç türü (yukarıya bak., *çurnı*); KB III'te ve DTS'de sözcüğün Sanskrit kökenli olduğu belirtilirse de mevcut sözlüklerde tam olarak bu anlamda bir sözcükle karşılaşmadım. Dankoff sözcüğe "Mithridate" olarak yer verir (s. 75). KB III ve DTS'de Sanskrit kökenli olma ihtimali belirtilen sözcüğü tam olarak Sanskrit sözlüklerinde tespit edemedim.⁵ Öte yandan "panzehir // antidote" karşılığında çeşitli sözlük ve internet kaynaklarında her zaman karşına bir özel ad ve buradan türeme *Mithridate/ Mithridates* çıktı. Dankoff'un çevirisinde de zaten bu sözcük yer almaktadır. Anlatılanlara göre sözcük VI. Mithridates veya Mithradates (Yunanca *Μιθριδάτης*) adından gelir, Eski Farsçada *Mithradatha*, "Mithra'nın zehiri, Mithra zehiri" demektir; MÖ 134-63 yılları arasında yaşamış olan ve *Eupator Dionysius* veya Büyük (*Megas*) *Mithridates*, 119-63 yılları arasında Anadolu'nun kuzeyinde Pontus'un kralıydı. Bulduğu ilaç, panzehir dolayısıyla söz konusu ilaca bu kralın adı verilmiştir.⁶

1064. *kerek kat şelişe kerek tiryāk ét*

kerek maırdus kat ya çurnı ögit

sart : (< Skr. *sārtha* 'kervan, tüccar') tacir, satıcı. "Değeri olan şey, materyal, emtia" vb. anlamlarının yanı sıra "kervan; tüccar" anlamı da bulunan sözcük için Sanskrit sözlüklerine bakılabilir; Eski Uygurcada da görülen sözcük için P. Zieme bir hayli örnek vermiştir.⁷

3002. *negü tēr eşitgil bu sartlar başı*

öz asğın tilep dünyā kezgen kişi

5754. *negü tēr eşit emdi sartlar başı*

ajun tezginiğli hitay arkışı

Bunların dışında *Kutadgu Bilig*'de az sayıda Soğdca, yine az sayıda da Çince sözcük görülür. Soğdca sözcüklerin arasında *ajun*, *kend*, *uçmak* gibi sözcükleri sayarken Çinceler arasında da *çın*, *çuz*, *sır* gibi sözcükleri sayabiliriz. Bu sözcük

5 Sankrit sözcüğü tespit edemeyince Uygurcadaki tıp terimleri, Brahmi harfli metinlerdeki tıp terimleri ve nihayet yukarıda yer alan *çurnı*'nin yer aldığı Uygurca metni yayımlayan Dieter Maue'ye konu için müracaat ettim. Sayın Maue 9.3.2010 tarihli elektronik mektubunda yukarıda yer verdiğim tarihsel kişiliğe ilişkin benzer bilgilere yer vermiş, "Antidote"un, yani panzehirinin doğu kökenli olma ihtimalinin yüksek olduğunu, ancak Mithridates ile ilgisinin ikincil olabileceğini belirtmiştir.

6 Bak. *The American Heritage Dictionary of the English Language*, s. 841 a; <http://www.merriam-webster.com/dictionary/mithridate>; http://en.wikipedia.org/wiki/Mithridates_VI_of_Pontus.

7 "*sārtha* having an object or business; anything that has attained its object, successful (as a request); having property, opulent, wealthy; having meaning or purport, significant, important; of like meaning or purport; serving a purpose, useful, serviceable; a travelling company of traders or pilgrims, caravan; a troop, collection of men; a multitude of similar animals, herd, flock; any company (*ena*, with gen. = 'in the company of.'). collection, multitude; a member of any company; a wealthy man" MW 1209 c; sözcük ayrıca Soğdca ve Parçada da "kervan anlamıyla" görülür: *sārth* (s'rth) Gharib Nr. 8726; kelimenin Kazaklarca bazen Özbekler ve Uygurlar için kullanılışı ve Eski Uygur metinlerindeki örnekleri için bak. Zieme 2005; Zieme'nin Uygurcadan yer verdiği çok sayıdaki örneğe Hamilton'daki bir veriyi de eklemeliyiz: *sart* Caravanier, marchand *HamTouen*. [Emprunt au skr. *sārtha* "caravane", probablement par l'intermédiaire du sogdien], 1986, 18.2: *oğsağı atl(i)ğ sari*; kelime için ayrıca bak. Clauson 846 b.

4021 Kutadgu Bilig'in Sözcüğü ve Adakşu "Birlikte, Beraber, Yanyana" Üzerine

grubunun tamamını ayrıntılı olarak incelemek başka bir yazının konusu olup bu bildirinin çerçevesi dışında yer almayacaktır.

Bilindiği gibi *Kutadgu Bilig* ye özellikle de "İndeks" cildi üzerine Clauson'un sözlüğünde yer verilen düzetmeler, S. Tezcan ve G. Doerfer'in çalışmaları, son olarak da M. Erdal'ın düzeltmeleri çok önemlidir (sırasıyla bak. kaynaklar, Clauson, Tezcan, Doerfer ve Erdal). *Kutadgu Bilig*'de bir kez görülen kimi sözcükler vardır, *adaşu* "birlikte, beraber, yan yana", *adığlayu* "ayı gibi"; şimdi bunlardan pek değinilmemiş olanına, *adaşu*'ya bakalım:

3. *adaşu* "birlikte, beraber, yanyana"

Kutadgu Bilig'de karşımıza çıkan sözcük bir kez ve yalnızca B ile C nüshalarında görülür (KB B s. 217. 1. beyit, KB C s. 168 8. beyit). Uygur harfli A nüshasında görülmez. Her iki nüshada da (*d* ve *d* harflerinin farklı yazımı dışında) imlaları aynıdır: *اداشو* 'd'qşw / 'd'qşw:

2936 *aya beg erej kolma emgek kötür*

erej birle emgek adaşu yatur KB M s. 304

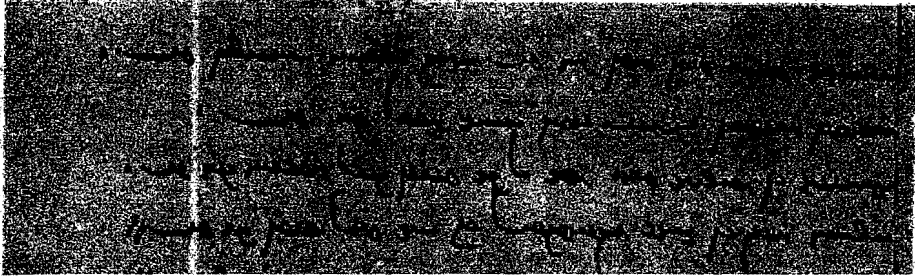
"Ey beyim, rahat arama, zahmeti ortadan kaldır; rahat ile zahmet bir arada bulunur" (KB II s. 216). Aynı beyti R. Dankoff "Strive not for contentment, O prince, but bear the burden of hard work. Indeed, hard work and contentment are bedfellows" olarak çevirir (s. 136).

Arat'ın çevirisinde "bir arada", Dankoff'unsa "bedfellow" (*adaşu yatur* "yatak arkadaşı") olarak yer verdiği sözcükle daha sonra ne KB'de ne DLT'te, ne de sonraki dönemlere ait eserlerde karşılaşılmaz. B nüshasının faksimile yayını o kadar okunaklı olmasa da C nüshası çok açıktır. Sözcüğe Clauson ve Erdal çalışmalarında yer vermez. DTS'de ise bir kez olmak üzere yine KB'deki ilgili beyit için yer verilir (рядом, вместе, s. 9 a).

Belli ki burada **adaşu*- veya **adaşu*- şeklinde bir eylem ile karşı karşıyayız. Benzer yapı ve anlamdaki bir eylemi Eski Uygurcada aradığımızda aklımıza ilk önce Reşit Rahmeti Arat'ın ETS'nde yer verdiği 8. metin ve bu metnin ilk kelimesi olan *adaşu* gelir. Burada da -u uyaçlı bir eylem ve bir yardımcı eylem söz konusudur: *adaşu turur* (KB'de ise *adaşu yatur*)

*adkaşu turur kat kat tagda
amıl aglak aranyadanta
artuç söğüt altınınta
akar suvlukda
amrançığım uçdaçı kuşkıyalar
têrinlik kuvraglıkda⁹
adkaksızın meñi teginçülük ol
anı teg orunlarta*

birbirine bağlı duran kat kat dağlarda
sakin ve تنها *aranyadana*'da⁸
ardıç ağaçları altında
akar sular boyunda
sevinç içinde uçuşan kuşçukların
toplandıkları, bir araya geldikleri yerde
hiç bir şeye bağlanmadan huzura kavuşmalı
işte öyle yerlerde!

Uygurca şiirde geçen *adkaş-*, UigWb'ta "birbirine dayanmak, birbirine yaslanmak (sich gegenseitig stützen)" şeklinde verilir, sözcüğün geçtiği tek örnek de yine aynı metin, yukarıda yer verdiğimiz şiir parçasıdır.¹⁰ P. Zieme'nin 1998'de *de* eylemin bir kez de *solan-* ve *yapşın-* ile beraber ("bağlanmak, yapışmak, tutunmak"), hem de *d* ile yazılarak Ch/U 6858 numaralı henüz yayımlanmamış bir parçada geçtiği belirtilir (bir yüzü Çince bir yüzü Uygurca olan parçanın Uygurca yüzü): *aşlaşu solaşu adkaşu yapışu*.¹¹

Yayımlanan maledede

KB'deki *adakaşu*'nun kökeninden evvel Uygurca *adkaşu*'nun kökeni üzerinde durmanın yararı var. ETŞ'de ve Ch/U 6858'de karşılaştığımız *adkaşu*'nun kökü olan *adkaş-* eylemi UigWb s. 269'da *atkaş-* okuyuşuyla ele alınır. Muhtemel bir **adka-* "bağlamak, tutturmak, yapıştırmak" eyleminin iştâş çatısı olan eylem için bak. OTWF 552-553.

Bir Budizm terimi olan *adkak* ve *adka-* eyleminden türemiş sözcükler üzerine bugüne değin bir hayli tartışma ve etimoloji önerileri yapılmıştır. W. Bang sonrası yapılan önerilerin belli başlılarını özetleyerek toparlayacak olursak, (1) bunlardan ilki Ş. Tekin'in görüşüdür. Maitrisimit'te "*dq'n-* yazılan eylemi "*tq'n-* olarak yorumlayıp "*t / at* "ad, isim" ile birleştirerek Sanskrit *nāma* "ad, isim" sözcüğü ile karşılaştırır (BT IX, 1, s. 122, dipnot); (2) ikincisi K. Röhrborn'a ait olup *aţkan-* okuyuşuyla *art*

8 *aranya-* "ormandaki, ormada bulunan" ve *dhāni* ilgili olan sözcük için bak. UigWb *aranyadan* 176 a.

9 *têrinlik kuvraglık* belki de *têrinlig kuvraglig*, *akar suvluk* da burası ile paralel olmalı.

10 Şiir hakkında bilgi ve şiirin bütünü için bak. ETŞ, Nr. 8, s. 63-67; şiirin yeni bir çevirisi için bak. T. Tekin, 1986: 19-20.

11 http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/ch_u/images/chu6858versototal.jpg.

"arka, art, destek, yardım" sözcüğüne bağlanmıştır (UigWb, 263 b-264a; ayrıntılar için bak. TermBuddh); (3) son olarak T. Tekin sözcüğü *d* ile okuyarak **günümüz** **adka-* eyleminin Türk dillerindeki *y*'li türevleri (Kazakça aykas-, Kırgızca aykaş-vb. T. Tekin 1990, s. 306) ile de karşılaştırmış ve sözcüğü **ad-* "tutmak, yakalamak" eyleminin pekiştirme eki olan *-ga-* ile türemiş bir biçimi saymıştır.

Sözcüğün ve türevlerinin bugünkü Türk dillerindeki biçimlerini ve *d* ile okunması gerektiğini göstermesi (köken açıklaması bugünkü bilgimizle eskimiş de olsa) açısından T. Tekin'in verdiği bilgiler hala geçerlidir. Sözcüğün ve türevlerinin Buddhizme ait Sanskrit terim karşılıkları olan *ālambana* "nesne, bilincin -bağlandığı- nesne", *grāha* "(hayali varlıklara göre hatalı) tutma", *grh-* "tutmak, yakalamak, bağlamak" da K. Röhrborn'un konuyla ilgili makalesinde ve sözlüğünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Sözcüğün kökeniyle ilgili konular ancak Ch 5546 numaralı parçanın yayımıyla açıklığa kavuşmuştur:

Zieme 1998: 44-46 *ayağka tægimlig şariputri arhant garudi talım kara [kuş] bālgürtüp kök kalık yüzintä kurgunun kanatın yada uça käl/dükdä ...] tarmakı üzü atkayu alıp kapıp eltü bardı.*

Arhant Şariputra gökyüzünden yırtıcı bir kuş olan Garuda'yı indirtir ve o da kanatlarını açıp pençesiyle [ejderhayı] kavrayıp, alıp götürür. Burada karşımıza "kavramak" karşılığında *adka-* eylemi çıkar: *adkayu al-* "kavramak, kavrayıvermek". Yırtıcı bir kuşun kavraması, tutması pençesiyle, ayaklarındaki pençesiyle olabileceği için (gagası hariç) burada **adak+a-* diye bir eylem düşünülecektir.¹² Daha sonra, seyrek olarak görülse de, orta hece ünlüsü düşmüş ve ortaya **adka-* çıkmış olabilir.

UigWb'ta işte bu muhtemel **adka-* eyleminden türeyen sözcükler şunlardır: *atka-* (→ *adkag*), *atkak* (→ *adkag*), *adkak* (→ *adkak*), *adkak-* (→ *adkak-*), *atkaklıg* (→ *adkaklıg*), *atkaksız* (→ *adkaksız*), *atkan-* (→ *adkan-*), *atkançsız* (→ *adkançsız*), *atkangu* (→ *adkangu*), *atkanguluk* (→ *adkanguluk*), *atkanguluksuz* (→ *adkanguluksuz*), *atkangusuz* (→ *adkangusuz*), *atkanmak* (→ *atkanmak*), *atkanmaksız* (→ *adkanmaksız*), *atkantaçı* (→ *adkantaçı*), *atkaş-* (→ *adkaş-*), *adkaş-* (→ *adkaş-*) sözcükler 261-269 sayfalar arasında ayrıntısıyla ele alınır. Bu konu için ÖTWF'a bakılabilir:

**adka-* ve buradan türemiş olan sözcüklerin tamamına *-d-* ile yer verilmiştir: II, 553, *adkag* I, 178, *adkag* I, 178, *adkak* I, 178, 189, *adkak-* II, 552, 680, *adkaklıg* I, 178, *adkaksız* I, 178, *adkan-* ilin- II, 602, *adkan-* I, 178, 274, *adkan-* II, 552, 585, 627, 635, 680, *adkançsız* I, 353, *adkandaçı* II, 680, *adkanguluksuz* I, 368, *adkanmaksız yapşınmaksız* I, 397, *adkanmaksız* I, 368, *adkaş-* I, 178, *adkaş-* II, 552, 582, 585, *adkaşu tur-* II, 552, *adkaşu yat-* II, 553

Gelelim KB'de yer alan *adakşu* sözüne: Bu sözün dayandığı **adakş-* eylemi

12 Sözcüğün bu tür anlam özelliğiyle ilgili görüşleri esasen yıllar önce söz konusu metni yayımlayan sayın P. Zieme'den işitmiştim; KB'deki *adakşu* ile Eski Uygurca *adkaşu* arasındaki benzerliğe dikkatimi çeken öğrencim Hülya Köprülü olmuştur. Öte yandan bu birleştirme, *adkaşu* ve *adakşu* arasındaki ilgi daha 1991'de M. Erdal'ca da dikkate alınmıştır: ÖTWF 552-553.

tıpkı *adkaşu* gibi **adak+a-* eyleminden gelebilir. Daha sonra da ortada kalan *a*'nın vurgusuzluktan düşmesiyle *adak^aş-u* ortaya çıkmış olabilir.

Diğer bir ihtimal de *adak* sözüne +*ı-* ekinin gelmesiyle **adak+ı-ş-* ortaya çıkmış olabilir (ek için bak. OTWF s. 479 ve ötesi).

Ancak Eski Uygurcada muhtemelen +*a-* ile türemiş bir *adka-ş-* eyleminin varlığı burada da *a* ile türemiş eylemi daha akla yakın kılıyor. Eski Uygurca örnekte ikinci (*ad^akaş-*), Karahanlıca örnekte ise üçüncü hecedeki *a* vurgusuzluktan düşmüş olmalı (*adak^aş-*). Bu tür bir *a* düşmesini *asara-* > **asāra-* > *asıra-* > *asra-* örneğiyle karşılaştırabiliriz (krş. Ölmez 2007).

Sonuç: Eski Uygurca ve Karahanlıca örneklerin farklı şekilde türemiş olmaları, yani *adak+a-*'tan farklı oldukları düşünülebilirse de dayandıkları kök aynıdır: *adak* "ayak".

Eski Uygurca şiirde karşılaştığımız sözcüğü **ad^ak+a-ş-u* olarak çözümlerken KB'deki örneği **adak+^a-ş-u* olarak çözümlenebiliriz. Tabii KB'deki örneği kuramsal olarak **adak+ı-ş-u* (*adak+ı-ş-u*) şeklinde düşünmek mümkün olsa da aynı anlamda, aynı kökten iki ayrı sözcüğün türeme ihtimali zayıftır, dolayısıyla her iki metindeki sözcüğü **adak+a-ş-u* olarak düşünmek en uygun çözümdür.

KAYNAKÇA VE KISALTMALAR

- ARAT, Reşid Rahmeti, (1947). *Kutadgu Bilig, I, Metin*, TDK, İstanbul.
- , (1959). *Kutadgu Bilig, II, Tercüme*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- , (1979). *Kutadgu Bilig III –İndeks-*, (Haz. Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce), TKAE Yayınları, İstanbul.
- BT VIII: KARA, G. & P. Zieme, (1977). *Die uigurischen Übersetzungen des Guruyogas "Tiefer Weg" von Sa-skya Paṇḍita und der Mañjuśrīnāmasaḍgīti*, Berlin.
- DANKOFF, Robert, (1983). *Wisdom of Royal Glory (Kutadgu Bilig), A Turko-Islamic Mirror for Princes*, Chicago-London.
- DTS: NADELYAYEV, V.M. & D.M. Nasilov, E.R. Tenişev, A.M. Şçerbak, (1969). *Drevnetyurkskiy slovar'*, Leningrad.
- ETŞ: ARAT, R. Rahmeti, (1965). *Eski Türk Şiiri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- DOERFER, Gerhard, (1983). "Türkolojide Eleştiri Sorunları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1980-1981, s. 87-99.
- GHARİB, B., (1995). *Sogdian Dictionary. Sogdian - Persian - English*, Teheran.
- HamTouen: HAMILTON, James, (1986). *Manuscripts ouïgours du IXe-Xe siècle de Touen-Houang, I-II*, Paris.
- KB: Kutadgu Bilig.
- KB A: *Kutadgu Bilig, Tıpkıbasım, I: Viyana Nüshası*, TDK, İstanbul 1942.
- KB B: *Kutadgu Bilig, Tıpkıbasım, II: Fergana Nüshası*, TDK, İstanbul 1943.
- KB C: *Kutadgu Bilig, Tıpkıbasım, III: Mısır Nüshası*, TDK, İstanbul 1943.

406 | *Kutadgu Bilig'in Sözcükleri ve Adakşu "Birlikte, Beraber, Yanyana" Üzerine*

KB I: bak. Arat 1947.

KB II: bak. Arat 1959.

KB III: bak. Arat 1977.

ERDAL, Marcel, (1991). *Old Turkic Word Formation. A Functional Approach to the Lexicon*, I-II, Wiesbaden.

MAUE, Dieter, (1995). *Altürkische Handschriften. Teil 1. Dokumente in Brāhmī und tibetischer Schrift*, Stuttgart.

MW: MONIER-Williams, (1899). *Monier: A Sanskrit-English Dictionary*, Oxford.

MYLIUS, Klaus, (2005). *Sanskrit-Deutsch / Deutsch-Sanskrit Wörterbuch*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.

ÖLMEZ, Mehmet, (2007). "On Mongolian *asara*- "to nourish" and Turkish *aşa*- "to eat" From Middle Mongolian to Modern Turkic Languages", *Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti*, (= *Türk Dilleri Araştırmaları* 17), edited by Kurtuluş Öztopçu, İstanbul, s. 237-246.

TermBuddh: RÖHRBORN, Klaus, (1983) "Zur Terminologie der buddhistischen Sekundärüberlieferung in Zentralasien", *Zeitschrift der Deutschen morgenländischen Gesellschaft*, sy. 133, s. 273-296.

Sanskrit-Wörterbuch der buddhistischen Texte aus den Turfan-Funden, Band II: *k-dh*, Göttingen 2003.

TEKİN, Talat, (1986). "İslâm Öncesi Türk Şiiri", *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı I (Eski Türk Şiiri)*, C. 51, sy. 409, s. 3-42.

-----, (1990). "On The Etymology of Uighur *adgan-/adkan-/atkan-*", *Central Asiatic Journal*, C. 34, 3-4, s. 300-308.

TEZCAN, Semih, (1981). "Kutadgu Bilig dizini üzerine", *Türk Tarih Kurumu-Belleten*, 45,2 (Nisan 1981), s. 23-78.

The American Heritage Dictionary of the English Language, Boston 1969.

TT VIII: GABAİN, Annemarie Von, *Türkische Turfan-Texte VIII. Texte in Brāhmīschrift*. Berlin. (ADAW. Klasse für Sprachen, Literatur und Kunst. 1952:7).

UigWb: KLAUS Röhrborn, (1977-1998). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien*, 1-6, Wiesbaden.

ZIEME, Peter, (2005). "Notizen zur Geschichte des Namens *sart*", *Turks and Non-Turks. Studies on the History of linguistic and cultural contacts*, yay. Ewa Siemieniec-Gotaś/ Marzanna Pomorska, Kraków, 531-539. (*Studia Turcologica Cracoviensia*. 10.).

-----, (1998). "Der Wettkampf Śāripūtras mit den Häretikern nach einer alttürkischen Version", *Bahşi Ögdisi. Klaus Röhrborn Armağanı*, yayımlayanlar: J. P. Laut, M. Ölmez. Freiburg/İstanbul 1998: 429-447.

Elektronik kaynaklar:

http://en.wikipedia.org/wiki/Mithridates_VI_of_Pontus

<http://www.merriam-webster.com/dictionary/mithridate>

http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/ch_u/images/chu6858versototal.jpg